POLITIKEN, 5. januar 1976
1:4

POLITIKENS KRONIK 5. januar 1976

$torebror $am

Af DAN TURÈLL

Forfatteren Dan Turèll — i artiklens anledning formummet som Uncle Danny — fortæller om sit snart 30-årige intime forhold til USA i kronikserien 'Mit møde med USA'.

Vignet af Arne Ungermann

JEG HAVDE for nylig den underholdende privat-pudsige oplevelse at se mig omtalt i bladet der tør hvor andre tier, af teater-anmelderen Knud Schønberg, som 'amerikaner-danskeren Dan Turèll'. Jeg blev først meget smigret — jeg mener, det lyder da mere spændende end at være fra Vangede, ikke? Men bagefter begyndte jeg at tænke over det, for ikke at sige falde i trance, og jeg endte med — i et øjeblik af sjælden seriøsitet — at give Schønberg ret. Jeg *er* amerikaner-dansker. Og en meget stor del af min generation og de fleste af mine venner er amerikaner-danskere.

Det begyndte langt tilbage, som alt andet begyndte det i barndommens blide bluffboble, hvor verdens sande natur, dens geografiske som mentale sammensætning glimt for glimt begynder at lade sig ane bag sløret. Jo, jeg var hele min barndom igennem klar over, at Kong Frederik var dansk, at H. C. Andersen, at Storm P., at Gunnar Nu var dansk, og at jeg var dansk som dem. Men jeg var også klar over, at Anders And var amerikansk, at Superman, at Hopalong Cassidy, at Dick Tracy var amerikanske, og jeg følte mig også amerikansk som dem. De sange vi sang dengang var sådan nogle som 'Texas' Gule Rose', ikke Vangedes eller Valbys Vidunderlige Viol. Og ganske vist var det død-danske Peter Malberg der sang 'Jeg har min hest, jeg har min lasso', men han havde alligevel sin *sweethart* i *El Paso,* ikke på Lyngbyvejen eller Tuborgvejen. Og Onkel Toms Hytte lå i Amerika, og Huck Finn sejlede på tømmerflåder i Amerika, og Den Sidste Mohikaner svingede sin tomahawk i Amerika. Og jeg legede ikke med en plastic-bondegård på spisebordet, jeg forestillede mig en *ranch,* en *saloon,* et *fort* — et fort, som jeg — uvidende om betydningen af sproget, men ikke om dets *lyd* — kaldte *Silver Springs,* dèr midt på spisebords-voksdugen på Hagens Allé.

Jeg følte mig altid som på en eller anden måde nok dansk, men som om dansk var Far og Mor, og jeg så samtidig var amerikaner, som om det var storfamilien, fællesnævneren der omfattede alle man kendte: farmor, onkler og tanter, naboerne og genboerne, de handlende og dem der gik forbi på gaden. Ja, mere end det — USA var ligesom Danmarks storebror, fandt jeg ud af. Jeg blev født i Nyboder, Denmark, Amerikas Forenede Stater. Og jeg tror jeg levede det meste af min barndom i et fantasiland, og at det oftere hed USA end Danmark, bl.a. fordi der jo selvfølgelig ikke var cowboyer og indianere i Danmark, det kunne enhver jo se.

USA sivede således umærkeligt ind i ungens underbevidsthed. Far og Mor havde en stor stabel blandede '78 shellak-plader med underholdnings-, danse- og døgn-musik, de fleste amerikanske eller engelske. Jeg satte mig troligt og lyttede hver gang de blev spillet, sad musestille og hørte efter. Jeg forstod naturligvis ikke et ord, men jeg hørte efter, jeg lyttede og modulerede lydene med læberne. En dag overraskede jeg Far og Mor stærkt ved at synge *Wish you luck as I wave you good-bye* for dem — komplet, afluret Vera Lynn på papegøje-manér fra det sentimentale shellakminde. Siden brugte de mig til at slå op i, når der var noget de ikke kunne høre på pladerne. 'Den dreng er en båndoptager!' sagde Mor — 'Det *løber* bare ind i hovedet på ham alt sammen!'.

Jeg husker tilsvarende engang senere, lige omkring skoletidens begyndelse, da jeg i en bus havde set en plakat der reklamerede for Red Barnet, som jeg læste *Red Barnet* — prøv at udtale det på amerikansk. Jeg mener: Jeg vidste der var en amerikaner, en orkesterleder, der hed Charlie Barnet, og en anden, en skuespiller der hed Red Skelton — så hvorfor ikke også en Red

POLITIKEN, 5. januar 1976
2:4

Barnet? 'Red Barnet!' havde jeg end ikke tænkt på som mulighed, og det lød komplet usandsynligt, som en dårlig vittighed, syntes jeg. Jeg troede ikke rigtigt på den.

Den aften kunne jeg mærke Far og Mor blev lidt studsende. lidt undrende.

ENDNU VÆRRE, endnu tydeligere, endnu mere total blev min amerikanisme i teenagetiden, da Amerika samtidig fik fastere konturer som jukeboxenes, cadillac'ernes, maskingeværernes, jazzens og whiskyens eget land. Måske læste Far og Mor H. C. Branner og så Kjeld Abell og hørte Leo Mathisen da de var teenagere. Det gjorde vi ikke. Vi læste Henry Miller, vi så James Dean, vi hørte Charlie Parker. Vi mødte ikke Marguerite Viby på Cassiopeia, vi mødte Elvis Presley på *Heartbreak Hotel*. Det var ikke os og Maggeduddi, det var os og *Tutti-Frutti*. Ingen pølser, men *hot dogs*. Ingen sportsvand, men *milk shakes*. Ingen Stor Kærlighed, men *True Love, True Love*.

Musikken var amerikansk, jazzen, rocken, poppen, rytmen. Filmene var amerikanske, var én uendelig *West Side Story*, om så *East of Eden*. Cigaretnavnene på vores første smøger var amerikanske, som alle danske cigaretmærker stadig er. Selvfølgelig *måtte* vi blive amerikanere, selvfølgelig måtte vores barndoms Gøg og Gokke blive vor teen-tids Laurel & Hardy. Selvfølgelig måtte vi blive amerikaner-danskere. Mand, vi kendte bare Louis Armstrong bedre end Aksel Schiøtz, Fats Domino bedre end Holger Fællessanger, Marilyn Monroe bedre end Lily Broberg. Var det ikke John F. Kennedy der sagde, at han var en sand berliner? Vi der er født efter anden verdenskrig er *truly American citizens*, sådan har jeg i hvert fald altid følt det. Den Amerikanske Drøm står prentet med dybtryk i os og har gjort det siden *The Saints* for første gang gik *Marchin in'* og vi lagde vores *heavy load Down By The Riverside*. Bunden var lagt fra første færd, og den blev senere kun styrket af at vi ikke kunne *Get No Satisfaction*, selv om vi vidste *Love* var alt hvad vi *needede*. Jeg havde været med til at synge hundredvis af salmer ved morgensang i skolen, men det var først da jeg hørte Laurie London med *He's Got The Whole World In His Hands*, det gik op for mig hvad en salme var.

Den Amerikanske Drøm stod prentet med dybtryk i os, og den har gjort det siden — med årene er den blot blevet mere præcis og mere kontant. Den dag i dag kalder jeg stadig den pige jeg er forelsket i for *Honey* eller *Darling*, jeg ryger en *joint*, og det er gennemgående *fuckin' far out* at eksistere, et *weird* trip, *crazy, man!* — selv om jeg på det sidste har haft *The Blues*. Der er *heavy traffic* på Istedgade i aften, der er en klynge *street punks* på gadehjørnet overfor ved *hamburger*-bar'en, og de står i deres *T-shirts* og *jeans* og ligner slående en gammel James Dean-film, men jeg sidder her, helt *cool*, og arbejder med mit USA-*concept* efter at have læst kronikredaktionens *briefing*.

Disse ord blot som nogle tilfældigt plukkede perler af det sprog, vi i 'mit' miljø taler eller ofte taler, amerikaner-danskernes sprog. Der er mange der synes det er kruk-

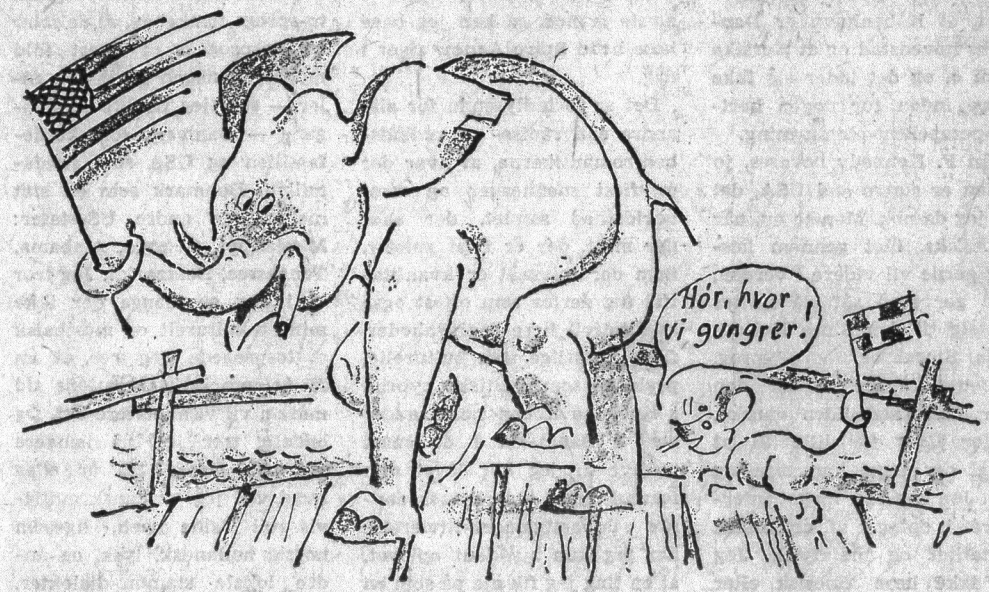

Danmark er i forhold til USA som musen i forhold til elefanten eller Nørre Snede i forhold til København. (Tegning af Arne Ungermann).

POLITIKEN, 5. januar 1976
3:4

andre der tror det er blær. Det er ingen af delene — det er en blanding af realisme, ren fornemmelse *og* reel lyst. Det er f.eks. den viden, min ven og tegner og dobbeltgænger Peder Bundgaard og jeg har om, at det der forbinder vores adskilte barndomme i henholdsvis Holbæk og Vangede, det vi er fælles om og arbejder ud fra — det er bl.a. USA, det er Elvis, Little Richard og Walt Disney Productions.

Og bagved er det, f.eks., den konkrete viden eller i hvert fald opfattelse, at det at vi her i Danmark har 'vor frie bestemmelse' politisk set er ren bluff, bøf som pusherne siger om svindel-hash. Gu har vi ej! Vi har en stadig voksende amerikansk bevidsthed, vi har USA's frie bestemmelse, om det så er på tredje hånd. Vi er medlemmer af NATO og Fællesmarkedet, begge dele med Storebror Sams tilladelse eller på hans tilskyndelse. Storebror Sam er vores *Big Boss*, og det er *straight business*. Vi er medlemmer af Den Vestlige Bevidsthed, vi har gang på gang valgt at være det gennem den politik vi har ført lige siden anden verdenskrig. Uanset hvad vore skiftende statsministre måtte mene eller ville sige er det i praksis USA der bestemmer. Vore statsministre og deres EF-kollegaer er afdelingsledere, men USA's præsident er direktør for A/S Stormagasinet Vestens Vide Verden. Danmark er i forhold til USA som musen i forhold til elefanten eller Nørre Snede i forhold til København. Danmark er den 53. stat i det amerikanske flag, hvis det er det tal de officielt står på, og Norge, Holland, Vesttyskland, etc., er et par af de følgende. Mere eller mindre, tydeligt eller tvetydigt, men principielt. Det er USA der definerer vor kulturkreds, det er USA der definerer os, kulturelt som økonomisk.

Og når jeg siger det, betragter jeg det altså bare som en banal og basal realitet. Jeg mener: Jeg hulker ikke over det. Jeg fniser ikke ad det. Jeg slår mig ikke på lårene, og jeg snerrer heller ikke. Det *er* bare sådan, ligesom det nu *er* sådan at København er Danmarks hovedstad og at Korsika er en ø, og det lader sig ikke ændre inden for nogen korttids-perspektiv-planlægning.

John F. Kennedy bevares, jo verden er større end USA, det véd jeg da nok. Men se nu, når man f.eks. blot gennem læsning gerne vil videre i verden, hvad gør man så? Så støtter man sig til den Store Kulturkreds, Storebror Sam's Sprog, det amerikanske — for den Lille Kulturkeds, den danske, er *for* lille, *for* lille til at mangt og meget kan lade sig gøre. Jeg er f.eks. meget interesseret i, optaget af, orientalsk mentalitet og metafysik. Jeg kan ikke læse kinesisk eller tibetansk, og jeg har ikke en kinamands chance for at få tid eller råd til det. Men jeg har i mange år kunnet læse den kinesiske spådomsbog I Ching som *Book of Changes* og den tibetanske ritual-bibel Bardo Thödol som *The Tibetan Book of The Dead* — først de sidste par år er de kommet, og dårligere, på dansk. Og hvis jeg vil vide hvad der er sket rundt omkring i verden, så kan jeg købe Time og Newsweek og få mere at vide end ved at læse noget *dansk* blad. Hvis jeg vil vide noget om videnskabens seneste fremskridt vil jeg gøre klogere i at læse amerikanske tidsskrifter end danske eller for den sags skyld de fleste andre europæiske. Hvis jeg, for nu at stramme den, vil vide hvad Poul Schlüter siger i næste måned, så kan jeg bare læse hvad Spiro Agnew siger i dag.

Det er jo indlysende for alle andre end radise- og rødkålsbed-romantikerne, at hvor der er flest mennesker og mest bevidsthed samlet, der sker der mest, der er flest gnister. Som der selvsagt er kvantitativt (og derfor som oftest også kvalitativt) flere begivenheder, flere kropslige som kulturelle, psykiske som politiske nybrud i København end noget andet sted i Danmark. I de snart tredive år jeg har levet min forunderlige amerikansk-danske dobbeltgænger-tilværelse har jeg kun sjældent oplevet, at en ting jeg fik øje på som en succes eller blot en ny ting i USA ikke straks, eller en tid efter, blev eksporteret til Danmark. Og kultur-kolonialismen — igen: jeg siger det uden fjendtlighed — vokser stadig. Som vi, min generation, kom et skridt nærmere til USA ved at vokse op med Anders And, Fred Flintstone og Marilyn Monroe, ved at danne Vangede All Stars og Nørre Snede Feetwarmers, sådan kommer næste generation, vore børn, endnu et skridt nærmere ved fra fødslen at have haft Coke på købmandsdisken, Kentucky Fried Chicken på grill-bar'en, Playboy i kiosken.

JEG TROR simpelt hen, at mange i min alder mere eller mindre bevidst *er* to-sprogede, to-sprogs-tænkende, at de *føler sig* tosprogede, i hvert fald mere end nogen sinde før, *føler* — som jeg tænkte på dengang — Danmark som kernefamilien og USA som storfamilien, Danmark som en stat mellem de andre US-stater: Mississippi, Georgia, Alabama, Tennessee, Denmark... Jeg tror vi i dag er mange der ikke mindst kulturelt og musikalsk er tosprogede. Jeg tror, at om 25 år, om en generations tid måske, vil vi alle være det. Og endelig tror jeg, på længere sigt, på måske 100 år eller hvad ved jeg, at dansk muligvis vil falde væk, ligesom norsk, hollandsk, tysk, og andre lokale stamme-dialekter, og at amerikansk/engelsk så vil blive Stor-Stamme-Sproget.

POLITIKEN, 5. januar 1976
4:4

Det er en udvikling som jeg ikke finder usandsynlig, *Baby Blue*, og det er efter min opfattelse heller ikke specielt begrædeligt for andre end sentimentale sjæle. Et sprog er et redskab, og det amerikanske sprog er på mange måder et større, et mere praktisk og fleksibelt redskab — brugbart verden over.

Trods alt føler jeg mig i forholdet til USA som lidt af et eksperiment, en fædrelandsfri Frankenstein, så at sige. Vi er måske eksperimental-generationen, *half-and-half*, vaklende mellem USA og Danmark, mellem Times Square og Christianshavns Torv, mellem Hemingway og Knud Sønderby, mellem Disney og Storm P., mellem Rolling Stones og Røde Mor, mellem Mississippi og Mølleåen, mellem San Quentin og Vestre Fængsel.

Det minder mig, hvis jeg må slutte af med en historie, om en mand jeg engang mødte i Polen, i Warszawa, i 1968. Nu er det jo sådan at de færreste polakker taler engelsk, og med mit dårlige tysk og slet ikke eksisterende russiske endsige polske var det svært at tale særlig meget med polakkerne. (For resten: Hele min klasse blev dårlige til tysk, og det *var* måske dels fordi vi havde en dårlig lærer i tysk, mens vi havde en god én i engelsk. Men det var i hvert fald også en hel del fordi vi kunne *bruge* det engelske, *alias* det amerikanske, til hverdag, i biografen og ved pladespilleren, vi kunne finde ud af hvad Elvis helt bogstaveligt sagde, hvad bluessangene betød, hvad Cary Grant hviskede til Doris Day. Og vi blev alle sammen ret gode til det, og også derfor talte vi det til hinanden, i frikvartererne og uden for skolen, som *joke* og som frisprog. Men tysk kunne vi ikke bruge til andet end Goethe og Schiller eller Freddy Heimweh, og det var ikke sådan gutter vi ligesom havde noget kørende med til daglig . . .).

Nå, det var den historie: Der var så, viste det sig, i Warszawa en særlig boghandel der solgte *second-hand pocket-books*, engelske og amerikanske kriminalromaner, og jeg gik ind der og faldt da også planmæssigt i snak med en midaldrende polak, der læste og talte engelsk — et vildt, vidunderligt og helt afsindigt engelsk! Det viste sig, han selv havde lært sig det ved hjælp af sine elskede kriminal-historier, og derfor skiftede hans sprog på det vidunderligste fra saftigt New York-gangster slang à la Raymond Chandler og Dashiel Hammett til udsøgt aristokratisk Oxford-akrobatik à la Dorothy L. Sayers' Peter Wimsey-sprog, iblandet — som krydderi — en smule af Sherlock Holmes' victorianske tirader. Det var helt uimodståeligt, helt barokt, og meget meget underfundigt, og vi kunne tale sammen på det, dansker og polak.

Og jeg kom ved den lejlighed til at tænke på, som jeg også gør nu da jeg mindes denne *sweet souvenir*, om det ikke var noget i den retning der skete, der sker, med min generation, om det USA vi er født ind i ikke er skabt som min polske vens sprog, det halvt drømmeagtige, medieinfluerede USA vi kender, dette blandings-bevidsthedsUSA med sin mærkelige mixture af *low-down dirty blues, nitty-gritty rock'n'roll, gunmen* og *killers* og resterne af engelsk-timernenes *five o'-clock tea* og *nice weather, mrs. Brown.*

Som sagt: Jeg ved ikke om vi skal være glade for det eller bedrøvede over det, jeg synes ikke der er synderlig mening i at være nogen af delene. Men jeg ved, at for mig vil Storebror Sam altid sidde for bordenden ved det Mentale Middagsmåltid, og jeg vil uvilkårligt altid skotte hen til ham, fordi det altid var ham der kom med hvad jeg skulle bruge, fordi han var den Storebror jeg ikke havde og ind imellem savnede.

Jeg holder af Danmark, og jeg holder af USA, men alt taget i betragtning synes jeg USA har givet mig mere, bevidsthedsmæssigt, begrebsmæssigt. Jeg har intet imod Klaus Rifbjerg, endsige Johannes V. Jensen, men det var Allen Ginsberg og Walt Whitman der viste mig at der findes en Virkelig Poesi og at den kan gribes og bruges. Ikke et ondt ord om Elsa Sigfuss eller Lulu Ziegler, men det var Billie Holiday og Mahalia Jackson der lærte mig hvordan kvinder kan synge så selv en dreng går i svime af forvirrende forudanelser. Carl Th. Dreyer kan måske være en klassiker, det siger man, men det var Andy Warhol der lærte *mig* at se billeder. Jeppe Aakjær sang måske om farfars jord, men Jack Kerouac sang om mit baghoved og hvad der skete i det. Og jeg véd med mig selv, at det ikke var Andersen Nexø (som jeg aldrig har læst) eller for den sags skyld Carl Nielsen (som jeg aldrig har hørt rigtigt), der f.eks. førte mig, førte min bevidsthed, ind på og hjem til Vangede, ned tilbage i den danske muldjord efter alle syretripper-årene i LSD-land — men at det snarere var Johnny Cash's og Chuck Berry's og Sonny Boy Williamson's indflydelse og inspiration.

So much for that, folkens. Jeg har *paid my dues* som amerikaner-dansker, jeg har nu *spoken my mind*, og jeg forefindes fremdeles *live at Vesterbro* i *Wonderful Copenhagen*, få meter fra Pan-Am og IBM, lige så få som fra Tivoli og Frihedsstøtten. *Wish you luck as I wave you good-bye!*

DAN TURÈLL

Tidligere bidrag til serien: 'Mit møde med USA': Johan Borgen: Krusninger på et hav (28. december).